

JEDNOTA PRÁVNICKÁ V PRAZE V LETECH 1864-1882

(Příspěvek k 125. výročí založení)

Stanislav Balík ml.

Dne 15. prosince 1989 uplyne 125 let od chvíle, kdy "v koleji Karlově sešlo se 79 členů, již se posud přihlásili, aby položili základ k dílu zajisté velkému a šlechtnému".¹ Onoho 15. prosince 1864 byla "zaražena" Jednota právnická, "aby se pěstovaly v řeči české vědy právní a státní".² Tato událost, související s obecnou snahou české inteligence o kulturní emancipaci a provázená vznikem obdobných odborných spolků jako např. Spolku českých lékařů, Jednoty českých filologů, Jednoty českých matematiků a fyziků atp.,³ patří nejenom k významným kulturním výročím, ale je zároveň důležitým mezníkem v dějinách českého právníctví.

Jednota právnická v Praze, na jejíž tradici v současné době navazuje dnešní Jednota českých právníků, má za sebou dlouhou historii, zatím jí však, nesporně ku škodě věci, chybí právněhistorické hodnocení její činnosti, a to zejména pro období kapitalismu. Není přitom třeba zdůrazňovat, že výklad o minulosti českého právníctví bez důkladného rozboru podílu Jednoty právnické na formování národní právní vědy není dostatečně plastický.⁴ S Jednotou právnickou se přitom v literatuře setkáváme zatím pouze v souvislosti s dějinami časopisu Právník,⁵ popř. při vzpomínce na některé osobnosti či kulturní památky z 2. poloviny 19. století.⁶

Stěžujeme-li si na relativní nedostatek literatury o Jednotě právnické, uspokojí nás naopak stav pramenné základny. Existují dokonce např. výroční zprávy z let 1867, 1869-1871, 1873-1881, 1883-1885, 1887-1890 a 1892-1917, uložené v Archívu hlavního města Prahy,⁷ nicméně nejbohatším zdrojem informací je časopis Právník, obsahující kromě zpráv o valných hromadách konaných pravidelně jednou za rok i podrobné zápisy z týdenních schůzí.⁸ Množství biografických dat v těchto pramenech, mj. počátku a ukončení členství v Jednotě právnické, úmrtí, životních jubileí atp., se přímo nabízí k počítačovému zpracování jako doplněk jinak precizního Almanachu československých právníků Michala Navrátila, přinášejícího rovněž četné zajímavé zmínky o členech Jednoty.⁹

Dějiny Jednoty právnické, ačkoliv se odvíjely kontinuálně, lze rozdělit do period s přihlédnutím k periodizaci dějin státu a práva v Československu i k rozhodným okolnostem v oblasti kultury, osvěty atp. Cílem tohoto příspěvku je zaměřit pozornost na počátky Jednoty právnické od 15. prosince 1864 do 1. října 1882, kdy byla po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity aktivována česká právnická fakulta. Byla Jednota právnická vskutku spolkem "nadšených diletantů", jak nazval generaci Riegrova slovníku naučného z 60. let český národohospodář Josef Kaizl?¹⁰ Jakou měla členskou základnu a k jakým úkolům byly směřovány její zájmy? Jaké je její místo v politickém životě české společnosti? Odpovědi na tyto i další otázky nutno

hledat především v tom, co nám po Jednotě právnické z daného časového úseku zůstalo zachováno dodnes.

* * *

Vznik Jednoty právnické byl úzce spjat s obnoveným vydáváním časopisu *Právník* po roční odmlce od ledna r. 1864. Jak redakce v svolání "Českým právníkům"¹¹ tak autor zprávy "Právnická jednota v Praze"¹² hořekují nad stejnými bolestmi: "Nahlížejíce pak zároveň, že právníctví u nás posud více méně ladem leží, zůstaveno jsouc pouhému zalíbení a rozdrobeným silám nahodilých pracovníkův, že zvláště právníký život v Praze patrné známky ochablosti na sobě nese, čehož nejlepším důkazem jest, že v Praze není žádné jednoty k pěstování věd právních, ano že až na poslední dobu ani žádného časopisu právnického nebylo, kdežto potřeba obého na jevě jest: umluvili se pánové Tomáš Černý, Antonín Haas, Josef Hochmann, Jaroslav Kotovic, Jan Kučera, Josef Prachenský, Antonín Randa, Jakub Škarda, Josef Tylš a Rudolf Wolf, vesměs doktoři veškerých práv v Praze, že se pokusí o založení právnické jednoty..."

Přípravný výbor, jehož někteří členové mj. ještě nepřekročili ani třicítku,¹³ dosáhl prostřednictvím největší autority ve svém středu třicetiletého univerzitního profesora Antonína Randy (1834-1914) schválení návrhu stanov císařským nejvyšším rozhodnutím z 26. března 1864 a definitivně výnosem c.k. náměstnictvím z 19. července 1864 č. 4269. Následovala výzva k 15. srpnu 1864, aby čeští právníci "činem dokázali, že posavadní stesky jejich nebyly pouze otřepanými frázemi"¹⁴ a aby se přihlásili za "údy" vznikající Jednoty. Podmínkou svolání valné hromady bylo přijetí přihlášek alespoň od třiceti pražských právníků. Během čtyř měsíců projevilo zájem již zmíněných 79 členů.¹⁵

* * *

Otázka členské základny byla palčivým problémem po celé sledované období.¹⁶ Podle ustanovení stanov¹⁷ byla podmínkou bezúhonnost, ukončené právnické studium, zaplacení prvního příspěvku ve výši 4 zlatých a přijetí v týdenní schůzce (§ 4). Kromě řádného členství přicházelo v úvahu čestné členství toho, komu jednota pro jeho proslulost ve vědách právních neb státních čestný diplom udělití stanoví (§ 5) a možnost stát se zakládajícím členem jednoty po složení 30 zlatých kromě ročního příspěvku (§ 4 in fine). V letech 1864-1882 měla Jednota právnická pouze jednoho čestného člena – Františka Palackého,¹⁸ mezi zakládající členy patřili záhy např. v r. 1865 nejstarší člen sboru právnické fakulty zemský advokát Jan Nepomuk Kaňka (1772-1865),¹⁹ Karel Seeling (1812-1884),²⁰ pozdější dlouholetý předseda české advokátní komory Josef Tragy²¹ atd. Jediným cizím státním příslušníkem, který do r. 1882 usiloval o přijetí do Jednoty právnické, byl ruský právník, akademik Alexander Dmitrijevič Ljubavski,²² který byl členem krátce od 6. června 1878 do 16. října 1879, kdy byl vyškrtnut v podstatě z důvodu obtížného doručování korespondence a placení příspěvků.

Od vzniku spolku do 1. října 1882 bylo přijato do Jednoty cca 510 osob.²³ Již v začátcích však konstatoval starosta Matěj Havelka (1808-1892) že "musíme se přiznati, že nám bylo zápasiti s netečností členů mnohých. Méně než je žádoucí

všímal si nás rozvážná zkušenost právníků starších, jakož i bujará čilost sil mladších."²⁴ Výzvy např. mladým právníkům k práci v Jednotě se pak opakovaly až do konce sledovaného období.²⁵ Valná většina těch, kteří se k Jednotě přihlásili, včetně zvučných jmen např. Františka Ladislava Riegra (1818-1903) a Jana Palackého (1830-1908), jehož členství skončilo dokonce formou "nezapravení" ročního příspěvku (§ 20 písm. c) stanov)²⁶ či Karla Sladkovského (1823-1880), totiž spolek spíše zaštitila či morálně podpořila než by se aktivně podílela na jeho činnosti. Z okolností vzniku členství i z délky jeho trvání lze u mnoha právníků usuzovat, že s myšlenkou Jednoty právnické pouze koketovali. Bývalo běžné, že ze skupinky osob z jednoho města či zaměstnání, přihlášené společně, záhy část odpadla. Stal se dokonce i případ, že JUC. Hynek Jeníkovský byl vymazán ze seznamu členů, "poněvadž prohlásil, že k jednotě za člena přistoupiti nechtěl".²⁷ Členství pasivních a neplatičů zanikalo nejčastěji existencí dluhu, ohlášením vystoupení (§ 20 písm. a) stanov) či vyloučením valnou hromadou (§ 20 písm. b) stanov).

Rozborem zpráv z týdenních schůzí se ukazuje, že po dobu alespoň tří let ze sledovaného osmnáctiletého období aktivně zasáhlo pouze 60 osob. Pro mimopražské byla samozřejmě osobní účast na většině akcí prakticky nemožná, takže jim zbývalo buď posílat příspěvky do Právníka, popř. dotazy či sdělení, které se stávaly předmětem jednání na schůzích.

* * *

Organizační záležitosti Jednoty obstarávali starosta, jeho první a druhý náměstek, první a druhý jednatel, volení pravidelně na roční období valnou hromadou spolu s přehližiteli účtu (§ 7 stanov).

Starostou Jednoty právnické v daném období býval bezvýjimečně volen původně rada obchodního soudu a od r. 1867 rada vrchního soudu zemského Matěj Havelka, který v r. 1879 dosáhl ve funkci 70. narozenin, když předtím obdržel řád železné koruny III. třídy a v r. 1870 byl povýšen do rytířského stavu.²⁸ Mezi povinnosti starosty patřilo např. ohlašovat a určovat program schůzí, jejich řízení a svolávání valné hromady.

Ve funkci prvního náměstka po dvouletém působení vystřídal advokáta a univerzitního profesora Josefa Fryče (1804-1876) univerzitní profesor Antonín Randa, volený od r. 1867 až do konce této etapy dějin Jednoty. V letech 1865-1866 byl mladší Randa vedle Fryče druhým náměstkem.²⁹ Od r. 1867 příslušelo místo druhému náměstkovi advokátům, jmenovitě v letech 1867-1872 Jakuba Škardovi (1828-1894), od r. 1873 Edmundu Kaizlovi (1836-1900) a nakonec Ludvíku Aullov (1831-1893).

Větší fluktuaci lze pozorovat u prvních a druhých jednatelů. Jejich práce byla spíše administrativního rázu, např. vedení protokolů o schůzích a přednáškách, zajišťování korespondence a obstarávání peněžních záležitostí Jednoty, a proto nepřekvapí, že namísto renomovaných osob byli voleni často mladší členové spolku, mnohdy pouze krátkého členství. Jmenovitě se ve funkci jednatele vystřídal Jan Kučera (1838-1895), Jan Strakatý (1835-1891), Robert Nitinger (1838-1907), Josef Milde (1839-1900), Václav Sobička (1845-1881), Jan Heller (1848-1932), Jan Růžička (1851-1902), Jan Podlipný (1841-1913), Vojtěch Kasanda (1850-1922), Jan Javůrek a Josef Czurba. Někteří z nich začínali jako druzí jednatele, kterými kromě toho byli

Jaroslav Kotovic (1833-1871), František Srdínko (1836-1908), Josef Sobička (1841-1909), František Voženilek, Boleslav Plaček (1846-1908), Karel Grimm (1850-1890) a Karel Havelka (1856-1930).

* * *

Život Jednoty se odehrával na valných hromadách a schůzích, které byly původně zamýšleny jako týdenní. Ve schůzích "přednáší, čte a rozpráví se o předmětech sahajících do oboru věd právních a státních; v nich jedná se také o správních záležitostech jednoty, pokud nejsou vyhrazeny valné hromadě". (§ 14 stanov). Schůzek bylo do 1. října 1882 nakonec konáno jen 356, tj. průměrně 20-21 ročně. (Viz tabulka za příspěvkem). Již od r. 1866 byly respektovány letní prázdniny. Průměrná účast nepřesáhla v jednotlivých letech 22 osob. 29. dubna 1881 zejména, ale i jindy muselo být porušeno pravidlo, že "má-li se ve schůzkách týdenních jednati, jest třeba, aby mimo starostu přítomno bylo ještě alespoň deset údův jednoty" (§ 14 stanov).

Program schůzek předem schvaloval starosta, jemuž měl referent předem ohlásit téma rozpravy. Bývalo obvyklé, že se přednášel již otištěný příspěvek v Právníku, popř. materiál určený k pozdější publikaci, diskutovalo se o zveřejněných praktických případech, popř. se ad hoc řešily případy, kterými se někdo z přítomných v dané době zabýval. Jen málo schůzek bylo věnováno pouze organizačním záležitostem a je zřejmé, že program byl většinou předem skutečně připraven, takže improvizace prakticky nebyla nutná.

Z protokolů lze přesně určit osoby, které při schůzkách aktivně vystupovaly. Bylo již řečeno, že alespoň ve třech letech z období 1865-1882 bylo takových právníků 60, i když i tento údaj je zkreslený, poněvadž mohl zasáhnout pouze jednou za rok, aby byl zmíněn, jiný naopak třeba vystupoval na většině schůzek alespoň s příspěvkem, který měl formu dotazu.

Při hodnocení aktivity "údu" Jednoty právnické před rozdělením Karlo-Ferdinandovy univerzity je zajímavé především sledovat členy jejího profesorského sboru.³⁰

K nejdéle a nejvíce aktivním členům Jednoty a hlavním jejím odborným pilířům patřili v r. 1882 řádný profesor rakouského práva občanského, obchodního a směnečného Antonín Randa a řádný profesor rakouského práva trestního Alois Zucker (1842-1906), kteří ze sledovaných 18 let nevynechali ani v jednom roce, i když Randa měl v r. 1880 delší absenci z důvodu onemocnění. K těmto dvěma se přidávali mladší, zprvu teprve začínající kolegové – v r. 1871 pozdější řádný profesor rakouského řízení soudního Emíl Ott (1845-1924) a mimořádný profesor rakouského práva veřejného Jiří Pražák (1846-1905), v r. 1874 mimořádný profesor rakouského práva občanského Josef Stupecký (1848-1907), v r. 1876 mimořádný profesor politických věd Albín Bráf (1851-1912), v r. 1877 řádný profesor rakouského práva finančního a statistiky Matouš Talíř (1835-1902) a soukromý docent rakouského práva trestního František Storch (1850-1924) a nakonec v r. 1878 soukromý docent národního hospodářství Josef Kaizl (1854-1931). Na univerzitní půdě se v r. 1883 prosadil i archivář pražského městského archívu, právní historik Jaromír Čelakovský (1846-1914), činný v Jednotě od r. 1876. Úplně stranou Jednoty zůstal pouze Edvard

Gundling, zaměstnaný advokací, letmo vystoupili na jejím poli i právní romanista Leopold Heyrovský (1852-1924) v r. 1867 a právní historik Jaromír Haněl (1847-1910), kterému od r. 1874 zabránilo v činnosti jmenování profesorem právních dějin v Záhřebu.

Lze bez nadsázky tvrdit, že přednášky zmíněných osobností tvořily jak počtem tak kvalitou hlavní program tzv. týdenních schůzek. Z praktických právníků zdatně sekundoval starosta Matěj Havelka (17 let aktivní činnosti), který ještě 21. dubna 1881 sklídl potlesk 29 posluchačů za přednáškou o rovnoprávnosti jazykové v Čechách a na Moravě, dále advokáti Edmund Kaizl a Josef Milde v letech 1865-1879, notář Jan Strakatý s jedenácti aktivními lety či rada obchodního a pak zemského soudu František Pešek (+ 1891) s deseti aktivními lety.

V účasti ostatních členů na činnosti Jednoty právnické nastal určitý zlom v r. 1870. Již 3. února onoho roku přišel na týdenní schůzi Karel Bürgel (1841-1875) s podněty, jak oživit zájem o Jednotu. V r. 1870 se také nejčastěji rokovalo o organizačních problémech, zejména o místnostech, které Jednota sháněla v prostorách Karolina, Umělecké besedy, Měšťanské besedy a nakonec v Českém muzeu. Definitivně se tato otázka vyřešila až 10. ledna 1878, kdy Antonín Randa mohl přednášet o obmezení práva poprvé v nových prostorách na Václavském náměstí 18.

Lze říci, že útlum v r. 1870 byl částečně způsoben obecným rozčarováním z neúspěchů české politiky ve druhé polovině 60. let, především však úmrtím či odchodem některých členů, kteří se uplatňovali od samých začátků Jednoty, z Prahy nebo na odpočinek, jako např. Vilém Skřivan (1834-1875), Šimon Dvořák (1818-1883), Jaroslav Kotovic atd. Po příchodu nových členů a oživení činnosti se na úrovni přednášek začala projevovat snaha o "non multa sed multum". Od poloviny 70. let se namísto toho, aby každý přednášel o něčem, účastníci schůzek se diferencovali na přednášející odborníky a případně diskutující posluchače. Zmenšil se také počet schůzí, kde se řešil pouze praktický případ v rámci protokolu, i když je samozřejmé, že k podobným výměnám názorů mohlo dojít i mimo oficiální část večera. S výjimkou zmíněné přednášky Matěje Havelky o jazykové otázce nebyla přednášena politická témata. Převahu měly obory platného práva, nechyběla ani právní historie.

* * *

Druhou linií činnosti Jednoty bylo vydávání Právníka. Jeho redaktory se stávali členové Jednoty, většina pojednání, praktických případů i literárních zpráv byla rovněž dílem jejích "údu". Zde měli možnost uplatnění i venkovští právníci. Z tohoto zorného úhlu jako úvaha advokáta v Kostelci nad Orlicí, člena Jednoty a přispěvatele Právníka Ferdinanda Šimáka z dopisu Emilu Ottovi z 15.10.1883, že "my jsme na venku beztoho víc tlampači než advokáti aneb dokonce juristi. Já už z toho nevím skoro nic, co jsme se v Praze naučili, ba už ani někdy nevím, kde zákonné ustanovení některé hledat, o němž mi v hlavě zůstalo jakési tušení..."³¹ působí jako neúměrně sebekritická.

Bývalo zvykem, že se redaktori Právníka účastnili života Jednoty, zejména jejích schůzí, kde se jim neformálně dostávalo posudků, kritik a podnětů k nepublikovaným příspěvkům i připravovaným materiálům. V letech 1864-1882 redakční práce

prováděli postupně v obdobích 1864-1871 Jakub Škarda, 1864 až 1867 Jan Kučera, 1869-1872 Karel Bürgel, 1869-1870 Tomáš Černý, 1871-1872 František Fáček (1826-1889), 1872-1896 Jiří Pražák, 1872-1874 Jaromír Haněl a 1875-1901 Josef Stupecký. Léta redaktorství téměř přesně korespondují s dobou jejich největší aktivity v Jednotě.

* * *

V neposlední řadě Jednota usilovala o naplnění § 18 stanov, dle něhož "poctami podílí jednota nejlepší spisy z oboru státních neb právních věd, které buď za jejím vyzváním aneb i jinak sepsány byly".

V počátečních letech se objevily i pokusy zakládat komise k řešení určených úkolů, mj. např. komisi pro uspořádání právníkové terminologie a frazeologie v čele s Karlem Jaromírem Erbenem (1811-1870), komisi, zabývající se přípravou zdání o osnově nového řádu soudního atd., do konce 60. let však tyto komise většinou tichou cestou přestaly fungovat.

Jednota disponovala také knihovnou, která měla začátkem r. 1882 dvě části. Ve zděděné knihovně Jonákově bylo 986 děl o 1064 svazcích, ve všeobecné knihovně 275 děl a od r. 1881 stovsazkový Streithorstův Archiv für Rechtsfälle.³²

Procházíme-li zprávy o stavu jmění, přednášené na valných hromadách, pak v položce příjmů, z nichž byla financována činnost Jednoty, tvoří převažující částku příspěvky členů, následuje výtěžek z časopisu Právník, který však nekryje náklady, výtěžek z prodeje knih a úroky z jmění v I. občanské záložně v Praze. Do r. 1882 se příjmy i vydání ve zlatých nepohybovaly výše než ve čtyřmístných cifrách.

* * *

Pokusím-li se nyní s odstupem více než jednoho století hodnotit prvních 18 let činnosti Jednoty právníkové v Praze, pak mám výhodu v tom, že mohu přirovnávat určité směry jejího působení k dnes již vykrystalizovaným formám vědecké, vzdělávací a osvětové činnosti.

Jednotu právníkovou založili v r. 1864 především mladí právníci, kteří se v době uvolnění po pádu bachovského absolutismu zaštitili autoritou těch osobností starší generace, které se k jejich spolku alespoň pasivně připojily. Prvá léta trvání Jednoty byla dobou, kdy jejím organizátorům ještě chyběly zkušenosti a jasný cíl. Tehdy lze spatřovat největší přínos Jednoty v tom, že finančně zajistila vydávání časopisu Právník. Členy Jednoty pak lze rozdělit na skupinu těch, kteří sice jenom pasivně přihlíželi, ale zároveň byli plátcí potřebných čtyř zlatých na příspěvky a odběrateli časopisu, a těch, kteří pro ně obsah časopisu byt' i na různé úrovni a často spíše v dobré snaze o všestrannost než o vyhraněnou orientaci vytvářeli. Jednotu právníkovou lze proto do r. 1870 přirovnat k redakční radě, kolektivu přispěvatelů a čtenářské obci časopisu Právník.

Do další etapy vstoupila Jednota právníká po oživení z krize vrcholící v r. 1870. Noví ambiciózní členové pochopili, že půda Jednoty může být uznávanou platformou pro publikaci výsledků vědecké činnosti a diskusním fórem, což s sebou sekundárně přináší výsledky v právní osvětě. Původní osvětové zaměření proto ustoupilo do pozadí a schůze se změnily ve vědecká kolokvia či přednáškové cykly určené

právnícké veřejnosti. Na této bázi si již od poloviny 70. let minulého století mohli budoucí profesori české právnícké fakulty aktivované v r. 1882 vyzkoušet své teoretické a pedagogické schopnosti.

Jednota právnícká se tady, ač se na její činnost aktivně podílelo daleko méně osob, než by se podle počtu platících členů mohlo zdát, v letech 1864-1882 jeví jako struktura, z níž vyrostl vysokoškolský pedagogický sbor a zkušená redakční rada odborného časopisu. Ostatní formy činnosti, např. práci v komisích a podporu při sepisování právníckých děl lze z hlediska dvou naznačených linií pokládat spíše za doplňkové. Jediným místem, kde Jednota právnícká, zřízená pro právníky v Čechách fakticky působila, byla z pochopitelných důvodů Praha.

Cíl, vytyčený při zakládání Jednoty – aby se "v řeči české pěstovaly vědy státní a právní", byl tedy v rámci možností splněn a od r. 1882 se před Jednotou právníckou otevřela další etapa, v níž nepochybně díky zahájení činnosti české právnícké fakulty počala ztrácet svůj vědecký a vzdělávací monopol. Fakulta, čerpající zprvu i z výsledků práce Jednoty, se tak stala jejím – v dobrém slova smyslu – vážným konkurentem.

Tabulka

Rok	I.	II.	III.
1865	30	21-22	33
1866	28	20-21	37
1867	32	17-18	35
1868	23	19-20	36
1869	17	19-20	26
1870	15	15-16	18
1871	27	17-18	27
1872	21	18-19	24
1873	20	14-15	22
1874	13	16-17	18
1875	13	14-15	17
1876	14	15-16	21
1877	18	16-17	31
1878	24	18-19	30
1879	20	19-20	34
1880	17	18-19	24
1881	13	13-14	19
1882+	11	21-22	16

Legenda:

I. počet týdenních schůzí v kalendářním roce

II. průměrná účast na týdenní schůzi

III. počet osob, které v kalendářním roce aktivně zasáhly na týdenních schůzích

+ údaje o r. 1882 jsou sebrány pouze do 30.9.1882

Poznámky

- 1 Srv. *Právník*, 1864, str. 793.
- 2 Srv. heslo "Právník", in: *Ottův slovník naučný* (dále jen "OSN"), XX, Praha 1903, str. 559.
- 3 Srv. např. HAVRÁNEK, J. - BUTVIN, J.: *Dějiny Československa*, III, Praha 1968, str. 328.
- 4 Viz např. VANĚČEK, V.: *České právníctví za kapitalismu*, Praha 1953.
- 5 Srv. DOLEŽAL, M.: K počátkům Právnicka (1861-1864). *Právník*, 1961, str. 352-356; týž, 120 let časopisu Právník, *Právník*, 1981, str. 6-9; týž, *Právník* 1861-1886, *Právník*, 1986, str. 811-818.
- 6 Srv. např. BALÍK, S. ml. - ZILYNSKYJ, B.: Vilém Skřivan - zapomenutý přispěvatel Právnicka (Ke 125. výročí časopisu Právník), *Právník*, 1986, str. 846-854; BALÍK, S. ml.: Podíl českých právníků na základní řadě Ottova slovníku naučného, *Právník*, 1984, str. 888-896.
- 7 Srv. PŘIKRYLOVÁ, M.: Výroční zprávy v Archivu hlavního města Prahy, *Documenta pragensia*, V/2, Praha 1985, str. 407.
- 8 Pro úspornost nebudou jednotlivé údaje z těchto zpráv a zápisů v poznámkách zvláště citovány. Čtenář je snadno může nalézt v obsahu příslušných ročníků Právnicka dle data konání valné hromady, resp. schůze s tou výhradou, že zápisy ze schůzí v druhé polovině roku bývají někdy publikovány až v následujícím ročníku.
- 9 Srv. NAVRÁTIL, M.: *Almanach československých právníků*, Praha 1930.
- 10 Srv. KAIZL, J.: *Ottův Slovník Naučný* (recenze I. dílu), Atheneum, 1889, str. 175.
- 11 Srv. *Právník*, 1864, str. 4.
- 12 Srv. *Právník*, 1864, str. 253.
- 13 Např. pozdější pražský purkmistr Tomáš Černý (1840-1909) či tehdejší spoluredaktor Právnicka Jan Kučera (1838-1895).
- 14 Srv. *Právník*, 1864, str. 469.
- 15 Srv. *Právník*, 1864, str. 792.
- 15 Zejména mimopražští právníci se nemohli účastnit týdenních schůzí. S výjimkou České Lípy v r. 1867 není zpráv o tom, že by se čeští právníci na venkově scházeli. Srv. *Právník*, 1867, str. 881-883.
- 17 Srv. *Právník*, 1864, str. 255-258.
- 18 Srv. např. *Právník*, 1876, str. 604.
- 19 Srv. *Právník*, 1865, str. 138.
- 20 Srv. *Právník*, 1865, str. 174.
- 21 Srv. *Právník*, 1865, str. 323.
- 22 O něm srv. OSN XVI, Praha 1900, str. 210.
- 23 Drobnou odchylku nelze vyloučit, neboť záznamy v zápisech ze schůzí a valných hromad. z nichž je čerpáno, nejsou vždy jednoznačné a přesné. Rovněž není k dispozici jmenný seznam těch, kteří byli členy Jednoty před 26. lednem 1865. Složení skupiny všech je možné s obtížemi rekonstruovat jednak ze zmínek o činnosti Jednoty evtl. ze zpráv o úmrtí členů, resp. ukončení členství v konfrontaci s přehledem nových členů po 26. I. 1865.
- 24 Srv. *Právník*, 1865, str. 76.
- 25 Srv. *Právník*, 1882, str. 33.
- 26 Srv. *Právník*, 1877, str. 66.
- 27 Srv. *Právník*, 1872, str. 254.
- 28 Srv. např. heslo "Havelka Matěj", OSN, X, Praha 1896, str. 983; NAVRÁTIL, *Almanach*, str. 126; VANĚČEK, *České právníctví*, str. 36. Tyto citované práce nebudou u dalších osob z úsporných důvodů opakovaně uváděny. Viz dále např. *Právník*, 1878, str. 762-763; *Právník*, 1879, str. 356-357 a str. 395 atd.
- 29 Je škoda, že Randova činnost v Jednotě byla opomenuta např. v medailonu z pera V. KNAPPA, Antonín Randa, in: Zdeňku Nejedlému ČSAV. *Sborník prací k 75. narozeninám*, Praha 1953, str. 590-609.
- 30 Srv. Česká fakulta právnická, *Právník*, 1882, str. 644, kde je uvedeno složení sboru.
- 31 Edice dopisu srv. BALÍK, S. ml.: Osobní korespondence prof. dr. Emila Otta - pramen k dějinám českého právníctví za kapitalismu, in: *Práce z dějin Československé akademie věd*, 2, 1987, str. 243.
- 32 Srv. *Právník*, 1882, str. 44.

© Stanislav Balík ml., 1991

Vereinigung der Juristen in Prag in den Jahren 1864-1882

Stanislav Balík Junior

Zusammenfassung

Der Beitrag widmet sich der ersten Periode der Geschichte der Vereinigung der Juristen in Prag in den Jahren 1864-1882 anlässlich des 125. Jahrestages ihrer Gründung.

Die Vereinigung der Juristen in Prag begann ihre Tätigkeit am 15. Dezember 1864. Sie wurde vor allem von jungen Juristen gegründet, die sich in der Auflockerungszeit nach Bach-Sturz mit der Autorität derjenigen Persönlichkeiten der älteren Generation geschirmt haben, die sich ihrer Vereinigung angeschlossen haben. In der verfolgten Periode lag der Schwerpunkt der Tätigkeit insbesondere an dem Obmann der Vereinigung, dem Richter Matěj Havelka (1808-1892), und fachlich gleichzeitig an dem Universitätsprofessor und führenden zeitgenössischen Zivilrechtler Antonín Randa (1834-1919).

In den ersten Jahren der Existenz der Vereinigung fehlten ihren Organisatoren noch Erfahrungen und ein klares Ziel. Damals war ihr grösstes Verdienst, dass sie finanziell die Ausgabe der Zeitschrift *Jurist* gesichert hatte. Die Mitglieder der Vereinigung können in zwei Gruppen geteilt werden: die Mehrheit, die nur passiv zugesehen hat, und diejenigen, die den Inhalt der Zeitschrift verfasst haben, wenn auch auf unterschiedlichem Niveau und oft eher im guten Willen um die Allseitigkeit als um eine ausgeprägte Orientierung. Aus diesem Grunde kann man die Vereinigung der Juristen bis zum Jahre 1870 einem Redaktionsrat gleichstellen, dem Kollektiv der Beitragenden und Leser der Zeitschrift *Jurist*.

Nächste Etappe hat die Vereinigung der Juristen nach der im Jahre 1870 gipfelnden Krise angetreten. Neue ambitionöse Mitglieder haben begriffen, dass der Boden der Vereinigung eine anerkannte Plattform für die Veröffentlichung der Ergebnisse der wissenschaftlichen Tätigkeit und ein Diskussionsforum werden kann, was sekundär Ergebnisse in der Rechtsaufklärung mit sich bringt. Die originäre Aufklärungsorientierung trat deswegen in den Hintergrund und die Sitzungen wandelten sich in wissenschaftliche Koloquien oder Vortragszyklen um, die für die juristische Öffentlichkeit bestimmt waren. Auf dieser Basis konnten schon seit der Hälfte der 70-er Jahre des vorigen Jahrhunderts die künftigen Professoren der im Jahre 1882 aktivierten tschechischen juristischen Fakultät ihre theoretischen sowie praktischen Fähigkeiten ausprobieren.

Die Vereinigung der Juristen zeigt sich also in den Jahren 1864-1882 als Struktur, aus der das pädagogische Hochschulkollegium und der erfahrene Redaktionsrat der Fachzeitschrift hervorgekommen sind, obwohl an der Tätigkeit der Vereinigung viel weniger Personen aktiv teilgenommen haben, als man nach der Menge der zahlenden Mitglieder annehmen könnte. Andere Tätigkeitsformen, wie z.B. die Arbeit in den Kommissionen und die Unterstützung bei der Verfassung der juristischen

Werke können aus der Sicht der zwei angedeuteten Linien eher für ergänzend gehalten werden. Der einzige Ort, wo die Vereinigung der Juristen, die für die Juristen in Böhmen errichtet wurde, faktisch gewirkt hat, war aus begreiflichen Gründen Prag.

Das bei der Gründung der Vereinigung gesetzte Ziel, "die staatlichen und rechtlichen Wissenschaften in der tschechischen Sprache zu pflegen", war also im Rahmen der Möglichkeiten erfüllt, und im Jahre 1882 öffnete sich vor der Vereinigung der Juristen nächste Etappe, in der sie – zweifellos als Folge der angefangenen Tätigkeit der tschechischen juristischen Fakultät – ihr wissenschaftliches und Ausbildungsmonopol zu verlieren begann. Die Fakultät, die am Anfang auch aus den Ergebnissen der Arbeit der Vereinigung geschöpft hat, wurde so ihr – um guten Sinne des Wortes – ernster Konkurrent.

In der Beilage des Beitrags befindet sich die Tafel, die die Zahl der wöchentlichen Sitzungen im Kalenderjahr (I.) rekapituliert, ferner die durchschnittliche Teilnahme an der wöchentlichen Sitzung (II.) und die Anzahl der Personen, die im Kalenderjahr in den wöchentlichen Sitzungen aktiv eingegriffen haben (III.).